

GIÁO DỤC LỐI SỐNG CHO HỌC SINH TRUNG HỌC PHỔ THÔNG QUA HOẠT ĐỘNG GIÁO DỤC NGOÀI GIỜ LÊN LỚP

ThS. PHẠM THỊ THANH MAI

Học viện Thanh Thiếu niên Việt Nam

1. Một vài vấn đề về lối sống và giáo dục lối sống cho học sinh (HS) trung học phổ thông (THPT)

1.1. Lối sống được hiểu như thế nào?

Có nhiều định nghĩa về lối sống tùy theo mỗi người đứng trên quan điểm của khoa học nào để xem xét nó nhưng có thể nêu lên 6 cách định nghĩa khác nhau sau đây:

- Lối sống như một phương thức ổn định của việc tái sản xuất và thỏa mãn những nhu cầu xã hội (XH).

- Lối sống như một bộ phận hợp thành và thỏa mãn những nhu cầu XH.

- Lối sống được định nghĩa như toàn bộ những hình thức hành vi hàng ngày khác nhau của cá nhân và tập đoàn, cộng đồng.

- Lối sống như những hình thức hoạt động sống điển hình của con người, những điều kiện lao động và sinh hoạt của con người, tính chất của các mối quan hệ qua lại.

- Lối sống như một loại hình và một trình độ phát triển năng lực của con người với tư cách là lực lượng sản xuất và tinh thần với tư cách một cá thể xã hội.

- Lối sống như một kiểu khẳng định, tự thực hiện trong XH của mỗi cá nhân, mỗi tập đoàn XH, mỗi giai cấp.

Như vậy, có thể hiểu lối sống là một thói quen có định hướng, có chất lượng lí tưởng. Lối sống là phương cách thể hiện tổng hợp tất cả các cấu trúc, nền văn hoá, đặc trưng văn hoá của một con người hay một cộng đồng. Lối sống là tiêu chí đầu tiên, tiêu chí tổng hợp nhất, thể hiện chất lượng văn hoá và trí tuệ của một con người. Lối sống không chỉ là hành vi như cách đi lại, ăn nói, nó là hành vi hiểu theo nghĩa rộng, bao gồm tư duy, làm việc và phương cách xử lí các mối quan hệ. Do đó, ta có thể định nghĩa lối

sống như những cách thức, phép tắc tổ chức, điều khiển đời sống cá nhân và cộng đồng đã được thừa nhận rộng rãi và trở thành thói quen. Lối sống có quan hệ chặt chẽ với phương thức sản xuất của mỗi thời đại.

Tuy nhiên, lối sống hình thành và thể hiện không chỉ trong lao động sản xuất mà cả trong nhiều lĩnh vực khác như hoạt động xã hội, hoạt động chính trị, hoạt động tư tưởng văn hoá, thể dục thể thao...

1.2. Các yếu tố cấu thành của lối sống

- Cách thức lao động, làm ăn, kinh doanh...

- Các phong tục tập quán

- Cách giao tiếp ứng xử với nhau

- Quan niệm về đạo đức và nhân cách

Có thể phân chia những điều kiện quyết định lối sống thành 3 loại sau đây:

- Điều kiện XH – kinh tế (phương thức sản xuất, hình thức XH của lao động...)

- Môi trường văn hóa (hiểu theo nghĩa rộng, văn hóa là điều kiện chi phối con người đối với tự nhiên và những quan hệ riêng mình, trình độ của những điều kiện hiện có cho sự phát triển toàn diện của cá nhân).

- Điều kiện tự nhiên.

Cũng như hành vi cá nhân, lối sống cá nhân không tuyệt đối. Lối sống cá nhân bị lệ thuộc rất nhiều vào lối sống cộng đồng. Lối sống cộng đồng, với cá nhân đó, được định nghĩa như là một thói quen, một tiêu chuẩn được chấp nhận bởi cộng đồng sống thường xuyên mà người ta gọi là lưu trú, cư trú. Mật độ thời gian đi lại, giao lưu với các cộng đồng khác ngày càng lớn hơn do nhu cầu làm ăn phát triển, hội nhập, giao lưu... Như vậy, các cá nhân không những va chạm với cộng đồng mình mà còn va chạm với cộng đồng khác và các cộng đồng cũng va chạm với nhau. Điều này tạo ra sự hình thành

các tiêu chuẩn về lối sống, về giao lưu rất đặc biệt trong thời đại của chúng ta.

1.3. Tại sao phải giáo dục lối sống cho HS THPT?

Đất nước ta đang trong quá trình đổi mới sâu sắc và toàn diện trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội đã ảnh hưởng và làm thay đổi mạnh mẽ đến lối sống của mọi thành viên trong xã hội. Thanh niên HS THPT cũng không nằm ngoài quy luật đó. Xét từ góc độ tâm - sinh lí, đây là giai đoạn chuyển biến từ một đứa trẻ sang người trưởng thành với sự hoàn thiện cơ thể về mặt sinh học và những chuyển biến tâm- sinh lí, tình cảm rất điển hình của tuổi dậy thì. Xét từ góc độ con người - xã hội thì tuổi thanh niên, HS THPT chính là giai đoạn mỗi con người chuẩn bị hành trang cho toàn bộ cuộc sống của mình: học vấn, nghề nghiệp, thử nghiệm và lựa chọn văn hóa hình thành lối sống trên cơ sở định hình dần hệ giá trị riêng của cá nhân. Khi tiếp xúc với thực tế hoạt động đa dạng, mới lạ, hấp dẫn với nhiều loại đối tượng khác nhau, các em đứng trước những tình huống phải lựa chọn khó khăn, phức tạp để đi đến quyết định hành động của mình. Vào độ tuổi HS THPT, đây là lúc các em rất cần đến sự hỗ trợ của những người xung quanh, của bạn bè và những người có kinh nghiệm. Như người đứng giữa ngã ba đường, quyết định đúng sẽ có hướng đi đúng quyết định sai các em sẽ bị lạc đường và đi vào con đường hư hỏng, tội lỗi. Dưới sự tác động rất mạnh mẽ cả mặt tích cực cũng như tiêu cực của môi trường sống, với sự giáo dục đúng đắn của nhà trường, gia đình và xã hội sẽ hình thành lối sống có văn hóa phù hợp với các giá trị truyền thống của dân tộc và thời đại. Vì vậy, nền giáo dục xã hội (ở đây nói đến giáo dục chính thống XHCN) có nhiệm vụ hết sức quan trọng là giáo dục các em có lối sống lành mạnh hướng tới xây dựng một xã hội có nền nếp, kỉ cương, có nền kinh tế văn hóa xã hội phát triển, bảo vệ cho con người sống hạnh phúc an toàn, tạo điều kiện cho con người phát huy được những năng lực, phẩm chất của mình trong lao động, đem lại lợi ích cho cá nhân, gia đình và xã hội. Xã hội rất cần những con người có lí tưởng sống cao đẹp, biết vươn tới những điều tốt đẹp

của cuộc sống, biết hi sinh lợi ích cá nhân cho lợi ích xã hội, vì sự tiến bộ của xã hội. Nhà trường phải quan tâm giáo dục lối sống cho thế hệ thanh niên HS, không dung thứ lối sống thực dụng, sùng bái vật chất, chạy theo danh vọng, quan liêu, tham nhũng, lãng phí, dối trá, ích kỉ, nhỏ nhen, ăn bám. Thanh niên HS phải đấu tranh, không khoan nhượng với cái xấu, cái ác, với các tệ nạn xã hội, xây dựng lối sống lành mạnh, sống có trách nhiệm với chính mình và mọi người. Nhà trường phải giáo dục cho thế hệ trẻ có nhận thức và thái độ tốt để họ góp phần đấu tranh loại bỏ cái xấu, tạo ra một môi trường xã hội và pháp lí cần thiết để nuôi dưỡng, rèn luyện họ trở thành những công dân có ích.

2. Vai trò của hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp trong việc giáo dục lối sống cho thanh niên HS THPT

Có rất nhiều con đường để giáo dục lối sống cho thanh niên HS THPT, trong số đó con đường giáo dục lối sống thông qua hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp đóng vai trò quan trọng. Mục tiêu của hoạt động ngoài giờ lên lớp nhằm giúp HS có những hiểu biết và thái độ đúng đắn về các giá trị văn hóa, xã hội của dân tộc và nhân loại. Trong nhà trường, mọi hoạt động giáo dục đều nhằm hình thành và phát triển nhân cách cho thế hệ trẻ. Mục đích của giáo dục là đào tạo con người có cả tài lẫn đức để phục vụ cho sự tiến bộ xã hội. Hoạt động ngoài giờ lên lớp là một trong những nội dung giáo dục toàn diện HS. Với mục đích tiếp nối hoạt động dạy học trên lớp nhằm khắc sâu kiến thức các bộ môn văn hóa bằng cách tổ chức ngoài giờ học. Từ đó, giúp các em trang bị đầy đủ khả năng để có thể hòa nhập với xã hội, giúp các em hoàn thành được những kĩ năng cơ bản như: kĩ năng giao tiếp, kĩ năng hoạt động, tự nhận thức bản thân, kĩ năng xây dựng quan hệ cá nhân. Giáo dục là quá trình kết hợp vai trò chủ đạo của giáo viên với sự tự giác tích cực, tự rèn luyện của HS nhằm hình thành ý thức, tính cách và chủ yếu là hành vi thói quen đạo đức với các chuẩn mực xã hội quy định. Hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp là một hoạt động quan trọng, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện, thực hiện mục tiêu

giáo dục của nhà trường. Chính từ những hoạt động như: lao động, sinh hoạt tập thể, hoạt động xã hội đã góp phần rất lớn trong việc hình thành nhân cách của HS, giúp các em biết tự giáo dục, tự rèn luyện, tự hoàn thiện mình. Có thể nói, việc tổ chức các hoạt động ngoài giờ lên lớp là xây dựng cho HS các mối quan hệ phong phú, đa dạng một cách có mục đích, có kế hoạch có nội dung và phương pháp nhất định, gắn giáo dục với cộng đồng, tạo sự thân thiện trong mọi tình huống. Biến các nhu cầu khách quan của xã hội thành những nhu cầu của bản thân HS. Chính trong quá trình sống, học tập, lao động, giao lưu, vui chơi giải trí... các em HS đã tự hình thành và phát triển nhân cách của mình. Vì thế, hoạt động ngoài giờ lên lớp có liên quan đến việc mở rộng kiến thức, tư tưởng, tình cảm, nâng cao thể lực, thể chất và tinh thần của HS, hình thành lối sống văn hóa.

- Hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp còn là môi trường để rèn luyện các kỹ năng, hình thành quan điểm sống phù hợp với chuẩn mực đạo đức của xã hội qua sự định hướng của nhà sư phạm, qua các hoạt động trao đổi, tọa đàm...

Để làm tốt nội dung giáo dục lối sống cho thanh niên HS qua hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp, nhà trường và tổ chức Đoàn Thanh niên cần lưu ý những vấn đề sau:

- Nội dung giáo dục lối sống phải xuyên suốt tất cả các chủ đề giáo dục trong năm mà Bộ Giáo dục và Đào tạo đã quy định, khai thác triệt để các khía cạnh có liên quan trong từng chủ đề như: Thanh niên học tập rèn luyện vì sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; Thanh niên với tình bạn, tình yêu và gia đình; Thanh niên với truyền thống hiếu học, tôn sư trọng đạo; Thanh niên với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc; Thanh niên với giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc; Thanh niên với vấn đề lập nghiệp; Thanh niên với hòa bình, hữu nghị và hợp tác; Thanh niên với Bác Hồ...

- Tập trung vào việc rèn luyện các kỹ năng sống cho HS như kỹ năng tự nhận thức, kỹ năng giao tiếp, kỹ năng xác định giá trị, kỹ năng ra quyết định, kỹ năng kiên định...

- Lựa chọn nhiều hình thức giáo dục đa dạng,

phong phú như tọa đàm, trao đổi, hội thi, biểu diễn văn hóa văn nghệ, tham quan dã ngoại...

- Liên kết các lực lượng giáo dục trong và ngoài nhà trường tham gia vào quá trình tổ chức hoạt động. Trong mỗi liên kết này, nhà trường giữ vai trò chủ đạo điều phối các quan hệ, trong đó có quan hệ giữa HS với giáo viên và với những lực lượng giáo dục khác. Chính những mối quan hệ này tạo ra tiền đề để HS phát huy tính tích cực hoạt động, giúp các em có thêm kinh nghiệm trong việc tổ chức và điều khiển hoạt động. Có thể coi đây là vai trò gián tiếp của hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp trong việc thúc đẩy tính tích cực hoạt động của HS.

- Hàng năm, nên tổ chức các lớp tập huấn cho giáo viên về nội dung, phương pháp tiến hành hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp, thường xuyên sinh hoạt chuyên môn, trao đổi giữa các giáo viên, xây dựng các hoạt động mẫu để giáo viên và các trường học tập lẫn nhau.

Như vậy, giáo dục lối sống văn hóa cho thanh niên HS THPT qua hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp là một việc làm cần thiết và quan trọng để tạo ra một thế hệ HS đáp ứng được với sự đổi thay từng ngày của đất nước.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thanh Bình, *Giáo trình chuyên đề giáo dục kỹ năng sống*, NXB Đại học Sư phạm, 2009.
2. Lê Văn Hồng - Lê Ngọc Lan - Nguyễn Văn Thành, *Tâm lý học lứa tuổi và tâm lý học sư phạm*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội, 2001.
3. Phạm Đình Nghiệp, *Hành trang tuổi trẻ*, NXB Thanh niên, 1999.
4. Hà Nhật Thăng (chủ biên) - Nguyễn Dục Quang - Lê Thanh Sử - Nguyễn Thị Kỳ, *Hoạt động giáo dục ở trường trung học cơ sở*, NXB Giáo dục, 1999.

SUMMARY

The article addresses the teaching of life styles to upper secondary students through extra-curricular activities. The author discusses the concept of life style, components of life style, reason for teaching life style, and role of extra-curricular activities to life style teaching to upper secondary students.